

Güntay Gəncalp

TARİXİN PƏRDƏ ARXASI

QANUN NƏŞRİYYATI

Yazar İslam sonrası Orta Doğu tarixini fərqli bucaqdan baxaraq, önəmli qaynaqları araşdıraraq incələmişdir. Kitabda ikinci xəlifə Ömər tərəfindən devrilən Sasani imperatorluğu qalıqlarının məzhəbi fəaliyyətləri haqda geniş bilgi verilmiş, Sasani kimliyi mehvərli məzhəb oluşturma çalışmaları haqqında ətraflı məlumat yer almışdır. Yüzillər boyunca davam edən saxta mənbələri təşkil etmə təlaşları ayrındılı şəkildə araşdırılaraq saxta qaynaqların ortaya qoyduğu tarix bilgiləri sorğulanmışdır. Kitabda müxtəlif dövənlərdə tarixin hərəkətverici qüvvəsi olan ideologiyalar incələnmışdır. Tarixə fərqli baxış gətirən bu kitab oxucuların, özəlliklə tarixçilərin marağına səbəb olacaqdır.

İÇİNDƏKİLƏR

Ön söz.....	7
Şüubiyyə	11
Pəhləvilər dönəmində şüubiyyə	37
Şüubiyyə və Novruz bayramı	43
Əməvilər	51
Azərbaycanda qiyam	56
İslam tarixində fikir cərəyanları	68
Muxtar qiyamı.....	110
Zeyd qiyamı	115
Yəhya ibni Zeydin qiyamı	117
Əməvilərin devrilişi və Abbasilərin	
iqtidara gəlişi	120
Qara bayraqlılar	122
Bərməkilər	135
Tahirian	140
Abbasilər dönəmində türklər	150
Babək Xürrəmdin	165
Əfşinin öldürülməsi	187
Xilafət sarayında türklərlə xəlifələrin	
savaşıları	196
Zərdüş t əfsanəsi.....	217
İsmailiyə.....	239
İxvan-üs Səfa	260
Şahnamə.....	267
Qaynaqlar	317

ÖN SÖZ

Tarixin şərhı və açıqlanması indiki zamanda verimli həyat imkanlarını artırmaq və idrakı genişlətmək anlamında olmalıdır. Toplumun bilincinin önündəki əngəllər nələrdir və bu əngəllərin tarixi kökləri nədən ibarətdir? Modern tarixçiliyin ana sorunu bu soruya cavab vermək olsa gərək. Bu doğrultuda böylə bir sual ortaya çıxar: Tarixi hafizə nədir? Alışdığımız və çoxlarının uydurub söylədiyi bəlgəsiz rəvayətlər tarixi hafizədirmi? Sorğulanmadan toplumun təxəyyülünə doldurulan yalan bilgilərin tarixi hafizə ilə bir ilgisı varmı? Nədir gerçəkdən tarixi hafizə? Geri qalmış ölkələrin tarixə baxışlarında sorğulayıcı bir yöntəmlə qarşılaşmaq mümkün deyildir. Bu toplumların tarix anlayışı oxucunu əskilərin nostalgiyasında duyğulandıran rəvayətlərdən, əfsanələrdən ibarətdir. Çünki hafizə düşüncə ilə bağlantılı bir qavramdır. Düşüncənin və düşünmənin təməlində də sorğulama durar. Ağılmızı buxovlayan bağlardan qopuş, yalnız sorğulama ilə mümkün ola bilər. Aydınlığa doğru sıçrayış bu bağlardan qoparaq ölçüləri və gələnləri sorğulamaqla mümkündür. Çünki heç bir rəvayət tarixi hafizə icad edə biləcək nitəlikdə deyildir.

Tarix yazarılığında genəldə üç yəntəm g r nm şd r:

1. İndiki durumu m ht ş m ke mişin sayqın uzantısı olaraq g r n g l n k il r. Bunlar tarixi s r c i ində şəkill nmiş olan siyasi, m zh bi, k lt r l g l n kl r  sayğı il  yanaşmağı rasiional sayar v  bu g l n kl rin davamından yana olarlar.

2. Bir d   ski d n ml ri idealiz  ed r k o d n min nostalgiası il  yaşıamağı bir y nt m olaraq g lişdir n fundamental qrup var. Tarix heyranları. Bunları “m rt ce” v  ya “gerici” qavramları il  tanımlamaq yerində olar. Atalar kultu bunlar    n  ox  n mli. Bunlara g r , torpağı d n şm ş olan d d l r  ox b y k v  ulu tarix yaratm şlar! Bu k kd n i (fundamental) qrup ataları  sla sorğulamadan onların izində y r m yi tarix ş uru v  tarixi hafiz  kimi idrak ed r, etdir rl r. Bunlara g r  atalar ulu olmuşlar, ancaq onların “miras”ına sahib  ıxa bilm y n yaşıayan n sil su lu durumdadır.  z llikl  toplumsal v  tarixi bilincaltında yerl ş n İslam  nc si t rk t r l rindən qaynaqlanan  l l rd n imdad umma bu y nt md   ox etkili rol  stl n r.  l l r diril rin h yatına m daxil  etm lidir.  l l r  diril rd n daha  ox sayğı duyular. Nec  ki,  m r boyu bir k r  Quranı oxumayan adamlar m zardakı d d l rin  Quran oxutdurarlar ki, bu, İslama g r  doğıru deyildir.   nki  l l r    n oxunan “Yasin” sur sində a ıqca bu kitabın  l l r    n deyil, diril r    n g nd rildiği vurğulanm şdır. Yasin sur sinin 70-ci ay tində “diril ri uyarmaq    nd r” deyils  d , molla-feodal “dindar” tipini başıımıza ke ir n g l n kl rimiz diril rd n daha  ox  l l r   n m verm kd dir. İşt  bu  l  l r tarix bilgil rin  d  yansımışdır.  ski  ağıları v  ataları ulu-

laşdıran, bilimlə, gerçəkliklə və İslamla bağlantısı olmayan bu rəvayətlər və əfsanələr tarixi hafizə sayılmaqdadır! Bunlar toplumun düşüncəsi önündə dəmir divarlar hörən əfsanələrdir.

3. Sorğulayıcı modern tarix anlayışı. Bu metod demistifikasiyon* bir yöntəmə dayanmaqdadır. Bu yöntəm, tarixi bilgileri miflər dumanlığından arındıraraq doğrulara ulaşmaq istər. Rasionalitənin, toplumsal və tarixsəl bilinclənmənin əsası da bu sorğulayıcı tarixçilik anlayışına dayanmaqdadır. Bu tarix metodu intellektualizmi ön plana çıxarar. İntellektualizm, insan aqlının öz işığına bürünməsi deməkdir. Çünki aydınlanmaq, yalnızca və sadəcə olaraq, mövcud durumla sınırlı olan olay deyildir. Aydınlanmanın əsas amacı tarixi əsarətdən azad etməkdir. Bu metod tarixi işğal etmiş olan əfsanələri, yalanları, xurafələri aydınlanmış aqlın sorğulaması ilə ifşa etməkdən ibarətdir.

Sorğulama anlayışını tarix bilincinə yerləşdirməmiş olan toplumun aydınlıq gələcəyindən və tarixi hafizə icad edə biləcəyindən söz etmək mümkün deyildir. Bu metoda görə, toplumun ortaqlıq aqlını işğal etmiş rəvayətlər və yalanlarla düşüncə və dəyər icad etmək olmaz, ola bilməz. Sorğulayıcı bir zehniyyət, tarixi hafizə icad edə bilər. Tarixi hafizəmizin olmamasından gileylənən, ancaq səbəbini araşdırmayan toplumumuz bu kitabı oxuyarkən çox, amma çox düşünmək zorunda qalacaq. Çünki tənqid edilməyən bir mövzu çürüməyə, tənqid edilməyən tarixi dəyərlər və gələnlər qaranlıq törətməyə məhkumdurlar.

*demystification

Orta Çağın qapatışıyla başlayaraq Avropada hər əsrdə zehni bir devrim gerçəkləşmişdir. XVI əsr renessans, XVII əsr rasionalizm, XVIII əsr intellektualizm, XIX əsr siyantizm (elmçilik) və XX əsr texnoloji devrimi. Bu devrimlərin hamısı sorğulayıcı aqlın düşünməsi və yarqılaması ilə gerçəkləşmişdir. XVIII əsr aydınlanma devriminin böyük öndərlərindən olan Volter “bir qövüm düşünməyə başlamışsa, artıq onu durdurmaq olmaz, inkişaf edəcəkdir” söyləmişdir. Nə qədər də doğruca bir söyləmdir. Bir çox rəvayətlərin və əfsanələrin köksüz olduğunu ifşa edən bu kitab türklüyün düşüncəsi önündəki bəlli əngəlləri ortadan qaldırmağa çalışmaqdadır. “Zehnimiz harada və nə zaman yabançı ideologiyaların əsarətinə təslim olmuşdur” sorusuna tarixi bəlgələr araşdırılaraq cavab aranmışdır. Tarixini bilməyən uluslar onu təkrarlamaq zorundadır. Keçmişlə ilgili rəvayətləri tarix olaraq qəbul etmək zehni inkişafın önündə ən böyük sorun olmuşdur. Türk kimliyi yönümlü modern tarixi sürəcə girə bilməmiş üçün uzun vədədə bu kitabın yararlı olacağına inanıram. 1200 ildir tarixi saxta bəlgələrlə dolduran şüubiyyə-fars milliyyətçiliyinin verileri, Xorasanda yuvalanan şüubiyyənin saxta tarixi bəlgələr əsasında “Şahnamə”ni yazdırdıqları və İbni-Nədim kimi tarixdə varlığı olmayan şüubiyyə yazarları ifşa edilməkdədir. Kitabın əvvəlindən sonuna qədər şüubiyyənin saxtalaşdırdığı tarix ifşa edildiyindən, öncə “şüubiyyə nədir” sorusu aydınlığa qovuşmuşdur.